

Asia: VN/33836/2025

Luonnos hallituksen esitykseksi laeiksi sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta annetun lain ja harmaan talouden selvitysyksiköstä annetun lain 6 §:n muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Kommenttinne valvontalain 1 §:ään ehdotetusta muutoksesta ja sen vaikutuksista (Kunnan hyte-järjestämistehtävän valvonta).

THL kannattaa järjestämislain 6 § mukaisen kuntien hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen valvonnan mahdollistamista eikä näe hallinnollisen taakan merkittävää kasvamista kunnissa, jotka toteuttavat järjestämislain 6 §:n mukaista toimintaa. Lupa- ja valvontaviraston toteuttama valvonta jatkaa aiempien aluehallintoviranomaisten valvontatoiminnan kaltaisena, mikä tarkoittanee kunnille esimerkiksi vuotuisen eri järjestämislain 6 §:ssä mainittuun teemaan liittyvään kyselyyn vastaamista ja kansalaisten mahdollisuutena tehdä hallintokantelu kunnan järjestämislain 6 §:n velvoitteiden tekemättömyydestä.

Valvontalain 1 §:n säännöskohtaisiin perusteluihin ehdotetaan lisäystä, että saamelaiskäräjälain (974/1995) 4 §:n mukaisen kotiseutualueen kun-tien hyte-järjestämistehtävän valvonta kytkeytyy myös saamelaisten kielellisten ja kulttuuristen oikeuksien toteutumiseen kunnan eri toimialoilla (mm. varhaiskasvatus, perusopetus, liikunta- ja kulttuuripalvelut). Lupa- ja valvontaviraston valvontaohjelmassa tulisi tunnistaa kotiseutualueen kuntien erityisasema sekä sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain (612/2021) 6 §:n 4 momentin mukainen yhteistyövelvoite Lapin hyvinvointialueen kanssa.

Kommenttinne valvontalain 4 §:ään ehdotetusta muutoksesta ja sen vaikutuksista (Vaativaa sosiaalihuoltoa tuottavan palveluyksikön määritelmä).

THL kannattaa ehdotusta. Muutos selkeyttää ja täsmentää määritelmän soveltamisalaa sekä vähentää tulkinnanvaraisuutta. Ehdotettu muotoilu kohdentaa sääntelyä aiempaa selkeämmin palveluyksiköihin, joissa asiakkaiden palvelutarpeet edellyttävät erityistä osaamista tai joissa voidaan käyttää itsemääräämisoikeutta rajoittavia toimenpiteitä.

Kommenttinne valvontalain 9 §:ään ja 24 §:n 1 momenttiin ehdotetuista muutoksista ja niiden vaikutuksista (Palveluntuottajan henkilöstön kielitaidosta huolehtiminen)

THL kannattaa esitystä palveluntuottajan vastuun selkeyttämisestä varmistaa henkilöstön työtehtävien edellyttämä riittävä kielitaito myös vuokratun ja alihankintana hankitun henkilöstön osalta. Puutteellinen kielitaito vaikeuttaa erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien asiakkaiden tarpeiden ymmärtämistä ja heikentää vanhuspalvelulain mukaisten RAI-arviointien ja kirjaamisen laatua.

THL katsoo kuitenkin, että esityksessä käytetty käsite ”riittävä kielitaito” jää tulkinnanvaraiseksi, sillä tarvittavan kielitaidon tasoa ei ole määritelty. THL katsoo, että kielitaitovaatimusten tulisi olla tehtäväkohtaisia, sillä esimerkiksi iäkkäiden hoivatyön peruskoulutuksessa edellytettävä kielivaatimustaso (YKI B1) ei riitä takaamaan palveluiden laatua ja turvallisuutta. Lisäksi säännöskohtaisissa olisi tarpeen täsmentää, millä tavoin kielitaidon riittävyyttä arvioidaan ja seurataan käytännössä. Tämä voisi tarkoittaa esimerkiksi yhtenäisiä, kansallisia kielitaidon arviointikäytäntöjä, perehdytyksen ja täydennyskoulutuksen vahvistamista sekä työyhteisöissä tarjottavaa kielellistä tukea.

Henkilöstön kielitaidon parantaminen tulee oletettavasti aiheuttamaan lisäkustannuksia työnantajille, mutta pidemmällä aikavälillä on todennäköisesti kokonaisuutena kustannuksia säästävä vähentäessään mm. kommunikaatiovaikeuksista johtuvia haitta – ja vaaratapahtumia.

Esitys ja sen perustelut käsittelevät saamenkielisten palvelujen kysymystä pääosin saamelaisten kotiseutualueeseen sidottuna. Saamelaisten totuus- ja sovintokomissio on kuitenkin tuonut esiin, että enemmistö saamelaisista, ja noin 75 prosenttia alle 11-vuotiaista saamelaislapsista, asuu kotiseutualueen ulkopuolella, ja että omakielisten ja kulttuurinmukaisten palvelujen saatavuus on siellä erityisen heikko. Tämä on tunnistettu rakenteellisenä ongelmana sekä YK:n rotusyrjinnän poistamista käsittelevän komitean että Euroopan neuvoston ministerikomitean Suomelle antamissa suosituksissa. Valvontalaki koskee koko maan palveluntuottajia, ja sääntely on saamen näkökulmasta vajaata, jos se kytkeytyy käytännössä vain kotiseutualueeseen.

Saamen kielilain 19§:n mukaisesti tulisi myös saamelaiskäräjälain (974/1995) 4 §:n mukaisen kotiseutualueen ulkopuolella asuville pyrkiä tarjoamaan palveluiden antamista saamen kielellä ilman tulkkausta. Tämän vuoksi THL ehdottaa, että 9 §:n säännöskohtaisiin perusteluihin lisätään, että saamen kielilain soveltamisaloilla ”riittävän kielitaidon” arviointi sisältää velvollisuuden pyrkiä siihen, että asiakkaan kohtaaminen tapahtuu saamen kielellä ilman tulkkausta saamen kielilain 19 §:n mukaisesti. Erityisesti psykososiaalisissa palveluissa ja mielenterveys- ja päihdetyössä, joissa hoidollinen prosessi nojaa kielelliseen ilmaisuun, kulttuurisiin merkityksiin ja luottamukselliseen vuorovaikutussuhteeseen, kolmannen osa-puolen läsnäolo tulkkina voi estää tehokkaan hoidon toteutumisen.

Kommenttinne valvontalain 18 §:ään ja Harmaan talouden selvitysyksiköstä annetun lain 6 §:ään ehdotetuista muutoksista ja niiden vaikutuksista (Velvoitteidenhoitoselvityksen pyytäminen ja laatiminen)

Ei kommentoitavaa.

Kommenttinne valvontalain 24 §:ään ehdotetuista 2 ja 3 momentista ja niiden vaikutuksista (Palvelunjärjestäjän omavalvontaan ja lastensuojelun sijaishuollon valvontaan liittyvät tiedonsaanti- ja tarkastusoikeudet)

THL kannattaa esitystä. Riittävät tiedonsaanti- ja tarkastusoikeudet tukevat erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien turvallisuuden, hyvän hoidon ja palvelujen laadun toteutumista. Tämä korostuu erityisesti tilanteissa, joissa asiakkailla voi olla muistisairauksia, alentunut toimintakyky tai vaikeuksia tuoda itse esiin palveluissa ilmeneviä puutteita. Lisäksi THL pitää tärkeänä, että omavalvonnan

käytännöt ovat valtakunnallisesti mahdollisimman yhdenmukaisia ja että ne tukevat palveluntuottajien jatkuvaa toiminnan kehittämistä ja johtamista sekä laadun parantamista.

Ehdotetun valvontalain 24 §:n 4 momentista jää epäselväksi, rajoittuuko palvelunjärjestäjän oikeus saada ja käyttää omavalvonnassa välttämättömiä asiakastietoja sen omaan rekisterinpitoon kuuluviin tietoihin vai voisiko oikeus ulottua myös toisen palvelunjärjestäjän rekisterinpidossa oleviin tietoihin. Koska omavalvonta kohdistuu lähtökohtaisesti palvelunjärjestäjän omaan järjestämisvastuuseen ja toimintaan, tiedonsaantioikeuden kohde ja laajuus olisi perusteltua täsmentää jatkovalmistelussa. Vaikka käsittelyoikeus rajattaisiin palvelunjärjestäjän omaan rekisterinpitoon kuuluviin asiakastietoihin, käytännön toteutukseen voi liittyä epäselvyyksiä. Kaikki tällaiset tiedot eivät välttämättä ole palvelunjärjestäjän omissa tietojärjestelmissä, vaan ne voivat olla esimerkiksi palvelunjärjestäjän lukuun toimivan palveluntuottajan järjestelmissä tai käytöstä poistuneissa järjestelmissä. Ehdotetun säännöksen suhde muuhun asiakastietojen käsittelyä koskevaan sääntelyyn olisi lisäksi perusteltua täsmentää jatkovalmistelussa. Perusteluista jää osin epäselväksi, luodaanko säännöksellä uusi tiedonsaantioikeus vai täsmennetäänkö sillä palvelunjärjestäjän nykyisiä oikeuksia käsitellä omavalvonnan toteuttamiseksi välttämättömiä asiakastietoja.

Kommenttinne valvontalain 26 ja 27 §:ään ehdotetuista muutoksista ja niiden vaikutuksista (Omavalvonnan raportointi)

THL kannattaa esitystä raportointiväliä keventämisestä, sillä omavalvonnan tulee olla käytännönläheistä, tarkoituksenmukaista ja aidosti toiminnan kehittämistä tukevaa eikä lisätä tarpeettomasti hallinnollista työtä asiakas- ja potilastyön kustannuksella.

Samalla olisi kuitenkin tärkeää huomioida lainsäädännössä mahdollisuus tiiviimpään raportointiin tilanteissa, joissa toiminnassa havaitaan merkittäviä puutteita, asiakas- tai potilasturvallisuuteen liittyviä riskejä tai toistuvia epäkohtia. Riskiperusteinen ja tilanteeseen suhteutettu raportointi tukisi valvonnan vaikuttavuutta ja mahdollistaisi nopeamman reagoinnin ongelmatilanteisiin.

Lastensuojeluun liittyvä, lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän toteuttama lapsikohtainen valvonta on osa osavalvonnan kokonaisuutta ja sen raportointi tulisi huomioida sääntelyn kokonaisuudessa. THL ehdottaa, että maininta lapsikohtaisen valvonnan hyödyntämisestä osana omavalvontaa lisättäisiin säännöskohtaisiin perusteluihin.

Kommenttinne valvontalain 2 ja 28 §:ään ehdotettavista muutoksista ja niiden vaikutuksista (Vuokratyöntekijöiden rikostaustan selvittäminen)

THL kannattaa esitystä. Ehdotetut muutokset täsmentävät sääntelyä ja edistävät yhdenvertaisia käytäntöjä eri palveluntuottajien ja henkilöstömuotojen välillä. On perusteltua, että myös vuokratyönä työskentelevien henkilöiden rikostaustan selvittämistä koskevat vaatimukset ovat selkeät ja vastaavat muun henkilöstön osalta sovellettavia käytäntöjä. Rikostaustan selvittäminen tukee asiakas- ja potilasturvallisuutta sekä vahvistaa sekä asiakkaiden että heidän läheistensä luottamusta palvelujen asianmukaiseen toteuttamiseen.

Samalla on tärkeää varmistaa, että käytännöt rikostaustan selvittämisessä ovat valtakunnallisesti yhdenmukaisia, selkeitä ja hallinnollisesti toimivia myös tilanteissa, joissa käytetään lyhytaikaisia sijaisuuksia tai nopeasti järjestettävää henkilöstöä. Lisäksi tulee huolehtia siitä, ettei menettely tarpeettomasti viivästytä henkilöstön saatavuutta tilanteissa, joissa palvelujen jatkuvuus ja asiakkaiden turvallinen hoito edellyttävät nopeaa reagointia.

**Kommenttinne valvontalain 45 §:ään ehdotetuista muutoksista ja niiden vaikutuksista
(Viranomaisvalvonnan tiedonsaantioikeudet)**

THL kannattaa esitystä. Riittävät tiedonsaantioikeudet ovat tärkeitä erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien asiakkaiden turvallisuuden varmistamiseksi ja epäkohtien varhaisen tunnistamisen mahdollistamiseksi. Samalla on tärkeää huolehtia siitä, että tiedonsaantioikeuksien käyttö on tarkoituksenmukaista, tietosuoja sääntelyn mukaista ja hallinnollisesti sujuvaa.

Kommenttinne 47 a §:n sääntelystä koskien Pohjanmaan hyvinvointialueen tehtäviä, ohjausta ja rahoitusta kansallisena asiakas- ja turvallisuuden asiantuntijaviranomaisena.

Ehdotetussa 47 a §:ssä Pohjanmaan hyvinvointialueelle säädettäisiin kansallinen asiakas ja potilasturvallisuuden asiantuntijatehtävä, joka sisältää kansallisen strategisen seurannan, arvioinnin, suunnittelun, kehittämisen ja edistämisen sekä sosiaali- ja terveysministeriön osoittamat muut asiantuntijatehtävät. Tehtävää ohjaisi sosiaali- ja terveysministeriö ja siitä aiheutuvia kustannuksia korvattaisiin valtion varoista. Ehdotettu sääntely vakiinnuttaa nykyisin asetustasoiseen sääntelyyn perustuneen toiminnan, mutta muuttaa samalla sääntelytilannetta olennaisesti nostamalla tehtävän lakitasolle sekä määrittelemällä sen laaja-alaiseksi kansalliseksi asiantuntijatehtäväksi. Perustelujen mukaan tehtäväkokonaisuus on luonteeltaan valtakunnallinen ja sisältää hyvinvointialueen tehtäväkentän ylittäviä asiantuntija- ja koordinaatiotehtäviä.

THL ei pidä ehdotettua ratkaisua tarkoituksenmukaisena. Edellä kuvatun tehtävän valtakunnalliseen luonteeseen nähden sen osoittaminen yksittäiselle hyvinvointialueelle ei muodostu selkeästi perustelluksi ratkaisuksi. Tehtävien hoitaminen edellyttää valtakunnallista asiantuntijuutta sekä kytkentää kansalliseen tietopohjaan ja tiedonsaantioikeuksia, eikä esityksessä kaikilta osin osoiteta, että valittu organisatorinen ratkaisu vastaisi näihin edellytyksiin. Asiakas ja potilasturvallisuuden edistäminen on keskeinen osa sosiaali- ja terveydenhuoltoa, ja sen tulisi kytkeytyä tiiviisti osaksi sosiaali- ja terveydenhuollon kokonaisuutta, mukaan lukien toiminnan seuranta, arviointi ja kehittäminen. Tässä yhteydessä tehtävän osoittaminen erilliselle alueelliselle toimijalle edellyttää erityistä huomiota siihen, että asiakas- ja potilasturvallisuutta koskeva tieto ja sen hyödyntäminen voidaan kytkeä osaksi sosiaali- ja terveydenhuollon laajempaa kokonaiskuvaa sekä kansallista tietopohjaa.

THL katsoo, että tehtävän sijoittamista tulisi arvioida uudelleen ottaen huomioon tehtävän kansallinen luonne ja edellytykset. THL ehdottaa, että tehtävä integroitaisiin osaksi Lupa- ja valvontavirastoa, jolloin se olisi osa sote-järjestelmän kokonaisvalvontaa ja -ohjausta. Sijoittuminen osaksi LVV:n toimintaa kytkisi asiakas- ja potilasturvallisuuskeskuksen valtioneuvostotasoiseen ohjauskokonaisuuteen LVV:n STM:lle ja THL:lle vuosittain toimittaman selvityksen muodossa, joka ovat osa THL:n asiantuntija-arviointeja ja julkisen talouden suunnitelmaan liittyvää STM:n selvitystä. Mikäli sääntelyä kuitenkin edistetään esitetyssä muodossa, THL pitää tarpeellisena, että hallituksen esityksen perusteluissa täsmennetään toimijoiden välinen työnjako ja toimivaltasuhteet. Erityisesti tulisi jäsentää ministeriön ohjauksen, asiantuntijatehtävän, valtakunnallisen tiedontuotannon sekä valvontatehtävien keskinäinen suhde siten, että toimivallan rajapinnat ovat selkeät eikä päällekkäisen ohjauksen riskiä synny.

Kommenttinne väliaikaisen sääntelyn voimassaolon ja julkisten palveluntuottajien siirtymäajan jatkamisesta ja niiden vaikutuksista

THL yhtyy esityksen säännöskohtaisen perustelun näkemykseen, että SOTERI-rekisteröintimenettelyn kehittämisessä ja vakiinnuttamisessa kansallisten viranomaisten

hyödynnettävissä olevaksi, yhteiseksi sosiaali- ja terveydenhuollon organisaatietietojen master-rekisteriksi on vielä runsaasti tehtävää. Väliaikainen sääntely on lisännyt THL:n, Kelan Kanta-palveluissa sekä lupa- ja valvontavirastossa tehtävää selvitys- ja tarkistus-työtä, mikä tulisi jatkumaan väliaikaisen sääntelyn voimassaolon siirtymä-ajan jatkamisen vuoksi. Toisaalta väliaikaisen sääntelyn voimassaolon ja julkisten palvelutuottajien siirtymäajan jatkaminen tuo lisää aikaa SOTERI-rekisterin yhteiskehittämiselle ja luo edellytykset tunnistaa hallinnollista taakkaa aiheuttavat ongelmat systemaattisesti ja löytää niihin ratkaisuja.

THL:n osalta julkisten palveluntuottajien SOTERI-rekisterin siirtymäajan jatkaminen tarkoittaa, että THL-SOTE-organisaatiorekisterin ylläpitoa kansallisella koodistopalvelimella täytyy jatkaa vielä noin kymmenen (10) vuoden ajan. THL esittää, että valtion talousarviossa varataan THL:lle resursseja sosiaali- ja terveydenhuollon organisaatietietojen kokonaisuuteen ja organisaatietiedoissa olevien epäselvyyksien selvittämiseen.

Lisäksi THL esittää, että Soteri-rekisteröintiä toteutettaisiin jatkettulla siirtymäajalla julkisten palveluntuottajien osalta palveluittain vaiheistettusti. Ensimmäisessä vaiheessa olisi keskeistä saada julkiset lastensuojelun laitospalvelut palveluysiköittäin rekisteröityä, sillä kansallisella tasolla ei ole tietoa lastensuojelun laitostyöyksiköiden määrästä, henkilöstörakenteesta tai työn sisällöstä. Lastensuojelulaitoksissa asuvien lasten perus- ja ihmisoikeuksiin on puututtu merkittävästi, jolloin tarkka tieto paikoista, jonne kasvatustehtävä on annettu, on tarpeen.

Muut kommentitne esitysluonnoksesta

Turvakotipalvelut ja Nollalinja: THL toimii lähisuhdeväkivallan kokijoille tarkoitettujen turvakotipalvelun ja Nollalinjan palvelunjärjestäjänä. Kuten nykyisessä valvontalaissa, myös uudessa jäisi epäselväksi miltä osin valvontalakia ja siinä säädettyä rekisteröintimenettelyä sovelletaan edellä mainittuihin THL:n järjestämisvastuulla oleviin palveluihin ja palveluntuottajiin sekä THL:ään.

Muita havaintoja voimassa olevaan valvontalakiin liittyen:

Sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta annetun lain 47 § Tietojen luovuttaminen viranomaisille ensimmäinen momentti kuuluu nyt näin:

”Salassapitosäännösten ja muiden tietojen käyttöä koskevien säännösten estämättä Lupa- ja valvontavirasto voi luovuttaa teknisen käyttöyhteyden avulla valtakunnallisesta palveluntuottajien rekisteristä sen lisäksi, mitä muualla laissa säädetään.”

THL esittää, että sote-valvontalain 47§ ensimmäistä momenttia muutetaan seuraavasti vastaamaan julkisen hallinnon tiedonhallintaa koskevaa lakia:

Salassapitosäännösten ja muiden tietojen käyttöä koskevien säännösten estämättä Lupa- ja valvontavirasto voi luovuttaa teknisen rajapinnan tai katseluyhteyden avulla valtakunnallisesta palveluntuottajien rekisteristä sen lisäksi, mitä muualla laissa säädetään.

Perustelu:

Tietojen antamisesta teknisen rajapinnan ja katseluyhteyden avulla säädetään julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annetussa laissa (906/2019)

https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/2019/906#chp_5__sec_22

THL:n näkemyksen mukaan on perusteltua yhtenäistää lainsäädännössä olevia terminologiaa luopumalla sote-valvontalaissa käsitteestä tekninen käyttöyhteys ja ottamalla käyttöön Tiedonhallintalaissa määritellyt käsitteet tekninen rajapinta ja katseluyhteys.

Pääjohtaja Mika Salminen

Ylijohtaja, sote-palvelujärjestelmä Piia Aarnisalo

Niemi Anu
Terveysten ja hyvinvoinnin laitos THL